

İSLAM HUKUKU ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sayı: 27
Nisan 2016

www.islamhukuku.com

www.islamhukuku.org

www.islamhukuku.net

ISSN 1304-1045

I. VE II. DÜNYA SAVAŞI VE SONRASINDA BATI'DA İSLÂM HUKUKU ÇALIŞMALARININ DURUMU

Yrd. Doç. Dr. Mustafa YAYLA*

Özet: Batıda İslam Hukuku çalışmaları Orientalistlerin özellikle Orta-Doğu ve İslam ülkelerindeki kolonici zihniyetin faaliyetlerini sürdürebilemelerine yardım etmek için yapmış oldukları araştırmalara kadar gitmektedir. I. Dünya savaşının çıkacağını tahmin eden İngiltere Müslüman ülkelerle ilgili olarak onların kültür ve dilleri konusunda hazırlattıkları raporda eksikliklerini anlamış ve bu konudaki çalışmalara hız vermişlerdir. Batılı bilim adamları arasında İslam ve kültürü ile yapılan iyi niyetli çalışmalar da yok değildir. I. ve II. Dünya savaşları esnasında Müslüman toplumlarla artan siyasi, ekonomik ve ticari bağlar sebebiyle Batıda İslam Hukuk ve kültürü ile ilgili çalışmalar giderek gelişmiş ve özellikle Amerika'da Arap-Amerika Petrol Şirketi'nin de çalışmalarıyla II. Dünya Savaşı sonrası daha da gelişerek bugün İslam Hukukunun ders olarak okutulduğu birçok Üniversitelerdeki merkezlere ilham kaynağı olmuştur. Orientalistlerle başlayan Batıdaki İslam ile ilgili çalışmalar daha çok kolonici fikirlerle İslami ifsat eden ve yanlış imaj veren düşüncesi sebebiyle Müslüman toplumlarda ihtiyat ile karşılanmıştır. Bu arada yeni nesil İslam ve İslam hukuku dalında bilim adamları yetişmiş, İslama ve onun kültürüne daha objektif yaklaşarak kaliteli eserler meydana koymuştur. Müslüman toplumlar da artık İngilizce ve diğer dillerde yazan kendi alimlerini çıkarmaya başlamıştır. II. Dünya savaşından sonra Batıda İslam Hukuku ile ilgili çalışmalar her ne kadar kolonici yaklaşımdan yeni nesil bilim adamları ile çıkarak daha detaylı eserlerle iyi çalışmalar verseler de yine de eski kolonici fikirleri yeni bir tarzda ele alanları da yok değildir. Artık Batıda yeni nesil müslüman veya müslüman olmayan araştırmacıların çalıştığı birçok Üniversite ve merkezlerde İslam hukuku ile ilgili iyi çalışmaların yapılmakta olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İngilizce, İngiltere, Amerika, Orientalist, Orta-Doğu, Müslüman toplumlar, I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı.

Development of Islamic Law Studies During and After the 1st and 2nd World War

Abstract: The Islamic Law studies in the West go back to the Orientalists' works which mostly related to Islam and its culture in order to prepare knowledge to help the colonialist ideas in the Middle-East and other Muslim Countries. Some good intentional works on Islam Law and related issues have also been done by Western scholars. The works on Islam Law have been carried on throughout the 1st and 2nd World War and after. Early studies regarding Islamic Law in the West have always been taken with caution in the Muslim world due to their relations with the colonialist ideas and distorted image of Islam in the world. The need of knowledge in the West for Islamic Law studies have increased due to the political, economic and commercial relations with the Muslim countries especially the Middle-East countries have increased after the 2nd World War and the American companies have also deep interest in knowledge of Islamic Law. Following these attempts of studying and learning Islamic Law caused establishment of many departments of Islamic Law studies in the Universities of the West. The new generation of Western and Muslim scholars writing about Islamic Law in English have also made progress in time and produced well researched works taking the divine origin of Islamic Law into consideration differing from the Orientalists and others distorting the image of Islamic Law in their works. New studies have been written also in other languages including German, Dutch etc. Studies in Islamic Law in the West has shifted from Orientalists and authors distorting Islam and its culture to the new generation of Muslim and non-muslim scholars writing also in different languages to establish the right knowledge of Islamic Law though some of them are still to follow the method of Orientalists and others with distorting image of Islam and its law in the world. New studies relating to the Islamic Law today seem well researched and more sympathetic with the culture of Islam and Muslim world due to the new generation of scholars in this field.

Keywords: Orientalist, Colonialist, Islam, Islamic Law, WWI, WWII, American, English, Muslim World, Middle East.

* Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Fakültesi, m_yayla@hotmail.com

Ana kaynağı Kur'an ve Sünnet olan, ilahi mesaj üzerine şekillenip gelişen İslam Hukuku halen devam edebilen sistemlerden biri olarak günümüzde önemini korumaktadır¹. Ticaret hukukunun çok önemli konularından biri olan sınırlı ortaklık görüşü (kiraz/mudarebe akdi) gibi Batı toplumundaki bir çok çağdaş yasal ilkelere ilham kaynağı olmuş olan İslam hem din hem de bir hukuk sistemi olarak Batılı hukukçuların ilgisini çekmiştir². İslâm hukuku ile alakalı bu ve benzeri ilgiler I. Dünya Savaşı öncesi Batı Avrupa üniversitelerinde içten bir çabayla ele alınarak çalışılmaya başlanmış ve zamanla İslam dünyası'yla artan siyasi, ekonomik ve ticari bağlar üzerine, Batı'da islâm hukukunu daha iyi bilmeye duyulan ihtiyaç da II. Dünya savaşı ile birlikte öne çıkmaya başlamıştır.³

II. Dünya savaşı yıllarında ve sonraki dönemlerde Batı dünyasının daha önce de olduğu üzere özellikle müslüman nüfusun yoğun olduğu Orta-Doğu, Pakistan ve Güneydoğu Asya ile beraber Afrika'nın bazı kesimlerine olan ilgisi gerek siyasi gerekse ekonomik nedenlere de bağlı olarak giderek artmıştır. Bu bölgelerdeki hukuk felsefesi araştırmalarında İslâm'ın gerek kültürel gerekse güncel yaşam üzerindeki etkisi münasebetiyle İslam hukuku, mukayeseli hukuk alanında ele alınması gereken en önemli kaynaklardan birini teşkil etmiştir⁴.

Batı dünyasının insanlık tarihi ele alındığında eskisine nazaran insanlığa bakış açısının daha nesnel olduğunu ve dini farklılıklar hususunda da oldukça müsahahalı bir davranış biçimine sahip olmaya başladığı görülmektedir. İslâm ülkeleri ile artan ticari ilişkilere ek olarak müslümanların hukuku ve ilgili kurumlarına ilişkin Batılıları araştırma yapmaya sevkeden sebeblere böylece farklı bir bakış açısından da eklendiği açıkça görülmektedir⁵.

Asyalı milletleri de kapsayan büyük bir dünya savaşının 1939 yılında çıkacağı ya da planlanacağı beklentisinin farkında olan İngilizler bu toplumların dil ve kültürüyle ilgili konularda yeterli uzmana sahip olmadıklarını anlamışlardır. İvedi olarak, Scarbrough Komisyonu adında bir komisyon kurularak bu konuda bir rapor hazırlanmış, bu raporla İngiltere'nin II. Dünya savaşı esnasında Doğu ve Afrika araştırmalarını hızlandırmasına ve daha kapsamlı bir biçimde ele alınmasına yol açılmıştır. Bu tarihten yaklaşık otuz yıl sonrasında bile geniş bir okuyucu kitlesinin varlığıyla Avrupalı olmayan kültürler hakkında ortaya konan bilgilerin daha gerçekçi olmasına ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmıştır⁶.

1 Yamani, Ahmad Zaki, *Islamic Law and Contemporary Issues*, Jidda hicri 1388, s.5

2 Yamani, *Islamic*, s.5; Habachy, Saba, "Introduction", *Islamic Law in the Modern World* (J. N. D. Anderson), Newyork 1959, s.X vd.

3 Habachy, Saba, "Introduction", *Islamic Law in the Modern World* (J. N. D. Anderson), New York 1959, s.XVI

4 Wahab, Salah-Eldin, Abdel-, "Meaning and Structure of Law in Islam", *Vanderbilt Law Review*, XVI, (1962-1963), s.115

5 Jackson, Robert Houghwout, "Foreword", *Law in the Middle East* (Khadduri Majid and Herbert J. Liebesny), London 1955, I, s.VIII; Baroody, George M., "Shari'ah: Law of Islam", *Aramco World*, New York 1966, XVII/6, s.34 vd.

6 Watt, W. Montgomery, "Foreword", *A History of Islamic Law* (N. J. Coulson), Edinburgh 1964, s.V

II. Dünya savaşı sonrasında bağımsızlığına kavuşan halkının çoğunluğu müslüman olan bir çok Afrika ülkesiyle birlikte insanlığın büyük bir bölümünü teşkil eden İslâm dünyasının daha iyi değerlendirilip anlaşılabilme isteği bu büyük müslüman topluluğun gelişen siyasal önemi ile birlikte dikkatlerin bu hususa kaydırılmasına vesile olmuştur. Bütün bu bahsedilenlere ek olarak, tarihi olayların Müslüman toplumların kültürel hafızasında çok değerli olup toplumda hala canlılığını korumakta oluşu, müslüman toplumlara gazeteci bakış açısı ile yaklaşmanın artık yeterli olmadığını daha gerçekçi bir bakış açısı ile olaylara bakılmasının gerektiğinin önemi anlaşılmıştır. İslam toplumlarının kültürel hafızalarında geçmişte yaşanan olayların gelecek adına yeni bir bakış açısının meydana gelmesine vesile olduğu bilinen bir olaydır. Batılılar bu gerçeğin bilinmesinin elzem olduğu hakikatinden hareketle işe koyulmaya başlamışlardır⁷. Hz. Peygamber ve halifelerin hayatını kapsayan tarihi olaylar, müslüman toplumların kültürel hafızasında İslâm'ın kuruluş ve kurtuluş tarihi olarak anılmakta ve bu durum dünyanın her yerinde yaşayan müslümanlar için ortak bir tarihi benlik şuurunun esasını oluşturmaktadır⁸.

Gerek Orta-Doğu ve gerekse diğer müslüman ülkelerle ticari ve diğer faaliyetlerde bulunan Batılı işadamları ve hukukçular, kaçınılmaz bir şekilde bazı zorluklar ve muğlaklıklarla karşı karşıya kalmışlardır. İslam hukuku alanında yapılan genel ve özel bu nevi çağdaş çalışmalar Batılı işadamları ve hukukçularına Orta-Doğu'daki Müslüman meslektaşları ile olan ilişkilerinde yardımcı kaynak teşkil etmiştir⁹.

İslâm adı altında Batılı bilim adamları tarafından yapılan kapsamlı çalışmalar, genelde şeriat ile ilgili bazı hususları da ele almakla birlikte, bunların çok az bir kısmının şeriat ve yine çok az bir kısmının da İslâm hukuk düşüncesini ele aldığı görülmektedir¹⁰.

Batılı bilim adamları tarafından İngilizce olarak yazılan İslam hukuku araştırmaları, ilk olarak, özellikle, Oryantalistler tarafından ele alınmıştır. Daha sonra Batılı olmayan bilim adamları da bu konuda ortaya koydukları çalışmalarla katkıda bulunmuşlardır. İslâm hukukunun muhtelif alanlarıyla ilgili Batılı bilim adamlarının görüşlerine eleştirel bir tarzda yaklaşan tetkiklerinden ayrı olarak Müslüman alimler de İngilizce İslâm hukuku çalışmaları alanında kendi paylarına düşeni yapıp özgün çalışmalar ortaya koymuşlardır¹¹.

İslâm hukuku ile ilgili olarak Amerika ve Avrupa'da müslüman olmayan bilim adamlarınca yapılan çalışmalarda yer alan muğlaklıklar ya da eleştirilerin çoğunun

7 Watt, s.V

8 Lewis, Bernard, *İslâm'ın Siyasal Söylemi* (trc.Ünsal Oskay), İstanbul 1993, s.16

9 Mehren, Arthur Tayler Von, "Foreword", *Commercial Law in the Gulf States* (Noel J. Coulson), London 1984, s.VII

10 El-Awa, Muhammed Selim, "Approaches to Shari'a: A Response to N. J. Coulson's A History of Islamic Law", *Journal of Islamic Studies*, II/2, Oxford 1991, s.143

11 Islam, Zafarul, "A Bibliography on Islamic Law", *Muslim World Book Reviews*, XI/1 (1990) Leicester, s.63

tabiatında gözden kaçırılan hususların anlaşılması zor değildir¹². Gözden kaçırılan hususların çoğunluğu meseleyi İslâm hukukunun ilahi asıllı olmadığı görüşünden hareketle ele alarak işe başlamakta ve konuyu bu hukukun katı olduğundan hareketle modern çağda artık uygulama alanı bulamayacağına kadar sürdürmektedirler. Ayrıca, bu muğlak eleştiri konularını gündemde tutarak İslam hakkında eser veren Batılı bilim adamlarının İslâm hukukunun ilk gelişmesinin aslında sathi bir tarzda başladığına vurguda bulunarak Amerika ve Avrupâda İslam ve kültürü hakkında araştırma yapan Müslüman bilim adamlarının düşünce yapılarını da etkilemeye çalışmakta oldukları görülmektedir¹³.

Kolonici bir yaklaşımla hareket etmenin doğal bir sonucu olarak İslâm'a yapılan ideolojik eleştiriler, sosyal ve ekonomik değişimlerin söz konusu olduğu bir çok konuda Batılı bilim adamlarının bu fikirlerinin etkisi ile özellikle Müslümanların dinlerini yeniden yorumlamalarına sebep olup din ve siyasetin ayrılmasına ve zamanla din birliği üzerine kurdukları siyasal düşünce yapısının yerine nasyonalizm karşısında etnik ve buna bağlı kültürel harmoni üzerine kurulu olanla değiştirilmesine kadar varmıştır¹⁴. Oryantalizm'in kolonici yaklaşımının emperyalist devletlerin menfaatlerine yardımcı olmakla kalmayıp İslâm'ın ifsad edilmesi suretiyle müslüman toplumlar üzerindeki etkisinin azaltılarak böylece zamanla İslam'ın ortadan kaldırılabilmesi için kullanılabilecek en etkin bir araç konumuna geldiği görülmektedir¹⁵.

İslâm hukuku çalışmalarının I. Dünya Savaşı öncesi Batı Avrupa üniversitelerinde samimi bir çabayla ele alındığı bilinmektedir. Zamanla Orta-Doğu'yla ilgili bağların gittikçe önem kazanması üzerine, Batı'da islâm hukukunu daha iyi bilmeye duyulan ihtiyaç aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nde de hissedilmeye başlanmıştır. Önceleri İslâm hukukundan daha çok İslâm kültürü ile ilgilenen Amerikalı bilim adamlarının yanı sıra Amerikalı hukukçular da 1948 gibi geç sayılabilecek bir zamanda ilgilerini şeriat konusundaki araştırmalara sevk etmişlerdir. Arap-Amerikan Petrol Şirketi'nin himayesinde bir grup hukukçu Lenox'da (Massachusetts) 1948 Eylül'ünde bir araya gelerek o zaman Oxford Üniversitesi'nde olan Joseph Schacht'tın şeriat üzerine Amerika'da verdiği bir dizi konferansa katılmıştır. Böylece Amerika kıtasında İslâm hukuku üzerine yapılan ilk konferanslar serisine başlanmıştır¹⁶.

12 Doi, A. Rahman I., "Teaching Islamic Law through Hostile Text-Books", *Muslim Education Quarterly*, IV/1 Cambridge 1986, s.88

13 Doi, A. Rahman, "The *Muwatta* of Imam Malik on the Genesis of the *Sharia* Law: A Western Scholar's Confusion" (27-41), *Hamdard Islamicus*, IV/3, s.39 vd.

14 Peter, Rudolph, *Islam and Colonialism The Doctrine of Jihad in Modern History*, The Hague 1979, s.6-7

15 Asaf, Hussain, "Ideology of Orientalism", *Orientalism, Islam, and Islamists* (ed. Asaf Hussain-Robert Olson), Vermont 1984, s.12

16 Habachy, Saba, "Introduction", *Islamic Law in the Modern World* (J. N. D. Anderson), New York 1959, s.XVI

II. Dünya savaşı sonrası Amerika'sında İslâm hukukuna artan ilgiyi gösteren örneklerden biri de Washington Foreign Law Society'nin çalışmalarının (Washington Ecnebi Devlet Hukuku Cemiyeti'nin) ilk yılını İslâm hukuku ile ilgili konferanslara ayırmış olmasıdır¹⁷. Müslüman dünyasının özellikle Orta-Doğu'nun genelde Batı'da, özellikle de Amerika'da daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve İslâm dünyası ile diğer toplumlar arasındaki bir köprü oluşturarak aradaki boşluğu kapatmak amacıyla bir grup Amerikalı bilim adamı da 1949 yılında toplanarak temel İslâm hukuk kitaplarının İngilizce'ye tercüme edilmesi konusunu ele almışlardır. Böylece Orta-Doğu'daki yoğun müslüman toplumların hukuk kültürü konularında yeterli bilgiye sahip olmayan Batı toplumlarını verecekleri eserleriyle bilgilendirip aydınlatmak istemişlerdir. Bununla birlikte daha zor olan ve uzunca bir zaman gerektiren temel İslâm hukuk kitaplarının tercemesi yerine önce İslâm hukuku ve Orta-Doğu'da hukuk konusunda kapsamlı tanıtım bilgileri içeren çalışmalar yapılması planlanmış ve daha sonra bu düşünce gelişerek bir Amerikan Orta-Doğu Enstitüsü projesine dönüşmüştür¹⁸.

Koloncilik fikrinin küresel bir boyut kazanmasıyla Orta-Doğu ve özellikle İslâm dünyasında oryantalizm eski önem ve gücünü bir ölçüde kaybetmiş gözükmele birlikte, II. dünya savaşı sonrasında Birleşik Amerika'nın etkisi ve emperyalist düşüncenin Orta-Doğu'da yeni bir güç olarak zuhur etmeye başlamasıyla oryantalistlerin tekrar önem kazandıkları ve sahneye geri döndükleri görülmektedir. Kolonocilik fikrinin Amerika Birleşik Devletleri ile kazandığı bu yeni boyut sebebiyle doğan ihtiyacı gidermek amacıyla yeni nesil bilim adamları grubu oluşturularak böylece Amerika Birleşik Devletleri üniversitelerinde bir çok bölüm Orta-Doğu ya da İslâm araştırmaları ile ilgili yetkili ve bu konuda etkin merkezler haline gelmiştir. Üniversiteler bünyesinde kurulan bu yeni araştırma merkezlerinden ayrı olarak Carnegie, Ford, Rockefeller gibi birçok Amerikan vakıfları ile birlikte bazı kurum ve kuruluşlar da bu ve benzeri araştırmalar için gerekli kaynak sağlamaktadır. Dışişleri ve Savunma Bakanlıklarının ihtiyaç duydukları politikayı oluşturabilmek için talep edilen bilginin sağlanmasında en büyük müteşebbisi Amerika Birleşik Devletleri'nin bizzat kendisinin olduğu görülmektedir. Washington'da 1947 yılında Orta-Doğu Enstitüsü (Middle East Institute) kurulmuş ve bu kurumun *The Middle East Journal* adındaki üç ayda bir yayınlanan dergisi de bilim adamları ile irtibatı sağlayan ana kaynak oluşmuştur. 1951 yılında da Sosyal Bilim Araştırma Meclisi (Social Science Research Council) daha sonra Amerikan Bilgi Toplulukları Meclisi ile birleşik bir komite halinde oluşan bir Yakın ve Orta-Doğu Komite'si (Near and Middle East Committee) tesis ederek Orta-Doğu ve İslami kültürel ya-

17 Jackson, Robert Houghwout, "Foreword", *Law in the Middle East* (Khadduri Majid and Herbert J. Liebesny), London 1955, I, s.VIII

18 Keiser, George Camp, "Background and Development of the Project", *Law in the Middle East* (Khadduri Majid and Herbert J. Liebesny), London 1955, I, s.XI vd.

pısı ile ilgili araştırmaları teşvik ederek bu konudaki yeterli bilgi kaynağını oluşturmaya çalışmıştır. Bu kuruluşun yaptığı işler yakından gözlemlendiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta-Doğu'daki ulusal menfaatlerine hizmet etme yolundaki gayelerinin koloniciliğe yeni bir boyut kazandıran şekliyle eski orientalist ekolden koloniciliğe hizmetten fazla farklı olmadığı görülmektedir¹⁹.

Böylece oryantalist ideolojinin değişmeden aynı tarzda fakat değişik isim veya yöntemlerle devam ederek işlevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır²⁰. Bununla birlikte Batı Oryantalizmin geleneksel şartlanmışlığını bir tarafa bırakabilme objektifliğini yakalayarak Orta-Doğu ve müslüman toplumların kültürünü daha iyi anlayabilmek için ilgili araştırmalara yeni ve objektif bir akademik tarzla yaklaşan araştırmalar da ortaya konmuştur²¹.

Dönemin Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz b. Suud Amerika Birleşik Devletleri ile ülkesinin güçlenen ekonomik ilişkileri sebebiyle Amerikalı hukukçuların İslâm hukukunu bilmeye duyduğu ihtiyacı sezerek Arap-Amerikan Petrol Şirketi'nin genel danışmanı olan George W. Ray'a bunun için gerekli adımları atmasını tavsiye etmiştir. Kral danışmandan ülke kanunu olan İslâm hukukunu tahsil etmeleri için bazı genç Amerikalıların ilgili üniversitelere gönderilmesini önermiştir. Bu genç ilim adamları İslâm hukukunun Hanbeli ekolünü öğrenerek böylece Suudi Arabistan hukuk sistem ve yapısını bilen gerek ticari gerekse sosyal konularda iki ülke ve toplum arasındaki ilişkilerde danışmanlık görevini üstlenecek uzman hukukçular olacaklardı. Kral'ın bu tavsiyelerinden kısa bir süre sonra bazı Amerikalı öğrenciler Hanbeli mezhebine ait konuları tahsil etmek için ilgili üniversitelere gönderildiler. Bu genç ve zeki hukukçular o zaman İslâm hukuku tahsil edebilecekleri yer olan Londra, Oxford ve Paris'teki üniversitelere gönderilmek zorunda kalmışlardır. Bugün ise artık Amerikan Üniversite'lerinde İslâm hukukuyla alakalı düzenli programların olduğu kürsüler bulunmaktadır²².

Artık günümüzde İslâm dünyasındaki gibi Batı'daki büyük üniversitelerin çoğunda İslâmi araştırmalara tahsis edilen bölüm veya merkezler vardır. Bununla birlikte bu bölüm ve merkezlerdeki öğretim görevlilerinin büyük çoğunluğu kültürel arkaplanı genellikle Yahudi, Hristiyan, Marksist veya sekülerist kişilerden oluşmaktadır²³.

Amerikan yüksek öğretim kurumlarında özellikle Yakın Doğu Dilleri (Near Eastern Languages) ve İslami Araştırmalar (Islamic Studies) bölümlerinin bazı istisnalarla birlikte ağırlıklı olarak Siyonizm etkisi altında olduğu inancı hakimdir²⁴.

19 Asaf, Hussain, "Ideology of Orientalism", *Orientalism, Islam, and Islamists* (ed. Asaf Hussain-Robert Olson), Vermont 1984, s.17

20 Asaf, "Ideology..", s.19

21 Homma, Hideaki, *Structural Characteristics of Islamic Penal Law*, Tokyo 1986, s.V

22 Habachy, Saba, "Introduction", *Islamic Law in the Modern World* (J. N. D. Anderson), Newyork 1959, s.XVII

23 Fahad, Obaidullah, "A Critique of Orientalism, Its History and Approach", *Hamdard Islamicus*, Karachi 1992, XV/4, s.53

24 Lemu, Sheikh Ahmed, "Departments and Centres of Islamic Studies in the West", *Muslim Education Quarterly*, V/4, Cambridge 1988, s.23

Batı'daki geleneksel İslâm Araştırma merkezlerinde müslüman öğretim görevlileri bulunmaktadır ancak bunların bir kısmının olması gereken İslâmî standarttan yoksun oldukları görülmektedir. Kendileri İslâmî hayat tarzından uzak olmakla kalmayıp öğrencilerini de Batılı davranış tarzıyla hareket ederek İslâmî düşünce ve yaşam disiplini dışına çekme teşebbüsünde bulunmaktadırlar. Ayrıca onların bu davranışları, İslâm toplumlarında zihinleri bulandıracak ve karmaşaya yol açacak problemlerin kaynağını oluşturmaktadır²⁵. Bütün bu olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte Batı dünyasında bazı üniversiteler bugün İslâm hukukunu artık araştırma konuları içerisinde alanlardan biri olarak öğretmektedirler²⁶. Batı Avrupa'da birçok İslâm araştırma enstitüsünün kuruluşları tamamlanmış olup İslâm hukukuyla ilgili doktora tezleri yapılmaktadır. Ayrıca hem Arap hem de Batılı müellifler tarafından mukayeseli hukuk çalışmaları da ortaya konmuştur. Bu çalışmalarda İslâm hukuk ve kültürel mirası ile ilgili olarak bazı ithamlar yer alsa da yine de tarafsızlığını koruyabilen objektif çalışmaların da yapıldığını ekseriyetle görmek mümkündür²⁷.

Almanya'da da İslâm Hukuku çalışmaları Batı'daki diğer ülkelerdeki gibi genelde oryantalizme dayalı bir seyir takip etmiştir. Müslümanların dünya topraklarının beşte birini kaplayan ve dünya nüfusunun da altıda birini oluşturan bir topluluğa sahip olmasının verdiği stratejik durum sebebiyle mukayeseli hukuk çalışmalarının Batı'da İslâm Hukuku ile ilgili çalışmaları teşvik ettiği de göz ardı edilmemelidir²⁸. İslâm dünyasının asıl stratejik önemi Asya, Afrika, Avrupa ve Avusturalya gibi dört kıtanın kara, deniz ve hava hattı bağlantısındaki yeri olmakla birlikte İslâm dünyası ayrıca zengin ekonomik kaynaklara da sahiptir²⁹. İşte böylesine 15 asırlık bir geçmişe sahip büyük bir topluluğun hukuk yaşantısıyla sosyal hayatının temelini oluşturan olası güçten dolayı İslâm hukukunun mukayeseli hukuk çalışmalarında göz ardı edilmesi mümkün değildir. Ayrıca sosyal hayatın oldukça kompleks problemlerine getirebileceği düşünülen yeni ve köklü çözümleriyle, devlet yolu ile konulan yasalardan daha çok hukukçuların çalışmalarından oluşan İslâm hukuku, oldukça ileri derecedeki normatif yapısıyla aynı zamanda araştırılmaya değer bir hukuk sistemi olarak görülmektedir³⁰.

İspanya'da İslâm hukuku ile ilgili olarak günümüzde yapılan çalışmaların Maliki mezhebinin hukuki görüşlerinin İspanya'daki ilk devir uygulamaları üzerine yoğunluk kazandığı görülmektedir³¹.

25 Lemu, Sheikh Ahmed, "Departments and Centres of Islamic Studies in the West", *Muslim Education Quarterly*, V/4, Cambridge 1988, s.25

26 Doi, A. Rahman I., "Teaching Islamic Law through Hostile Text-Books", *Muslim Education Quarterly*, IV/1 Cambridge 1986, s.82

27 an-Nahi, Salahaddin, "Karşılaştırmalı Hukuk Alanında İslâm Hukuku ve Arap Düşünür ve Hukukçularının Tutumu", *Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu* (Nşr. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi), İzmir 1985, s.180

28 Falaturi, Abdoldjavad, *İslâm Hukuku Üzerine Araştırmalar*, (trc. Halit Ünal), Kayseri 1994, s.XIV

29 Iqbal, Afzal, "Plea for A Muslim Law of Nations" (97-112), *Hamdard Islamicus*, VIII/2 1985, s.103

30 Wahab, Salah-Eldin, Abdel-, "Meaning and Structure of Law in Islam", *Vanderbilt Law Review*, XVI, (1962-1963), s.115

31 Masud, Muhammad Khalid, "A History of Islamic Law in Spain: An Overview", *Islamic Studies*, XXX/1-2, islamabad

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse XIX. ve XX. asırlara kadar taşınan uzun bir koloncilik döneminde Batılı Oryantalistlerin İslâm hakkındaki araştırmaları belli bir nesnellikten yoksun kalarak, etnosentrik ve islâm-dışı bir tutum taşıması sebebiyle de müslüman bilim adamları tarafından eleştirilere tabi tutulmuştur³². İslâm hukuku hakkında yaptıkları çeşitli haksız ve temelsiz yorum ile tenkitlerinden ötürü Oryantalistlerin İslâm dünyasındaki yerine ilişkin genel kanaat bunların İslâm hukuk ve kültürünü objektif olarak araştırıp ihya etmek yerine ifsat etmek için bir kampanya başlattıkları şeklinde gelişmiştir³³.

Bütün bunlarla birlikte, İslâm ülkelerinin büyük çoğunluğunun bağımsızlıklarını kazandıktan sonraki yıllarda Batılı bilim adamlığının kusurlarını açıklayıp düzelterek bu alandaki bilimsel nesnelliği dengeleyebilecek bir etki ve ağırlığa sahip bir grup kendi ilim adamını da ortaya çıkardığı görülmektedir. Bundan sonra da İslâm toplumu hakkında daha az yargılı ve geçmişin etnosentrik tarafgirliğini düzeltmek çabasıyla, yorum yerine kültürler arası elçilik rolünü kendine ilke edinen daha yeni olan Batı kökenli bilim adamlarını yetiştirdiği de ortadadır. Bu nevi yeni bilim adamları İslâm kültür ve tarihinin ele alınmasına kolonici fikirlerden uzak olup daha nesnel yaklaşarak Batıyı kültürel yenilik için ilk ilham kaynağı olarak görmek yerine bazı ülkeler içerisindeki dahili gelişmelere daha sempatik bakmaktadırlar. Batılı bilim adamlarının bir kısmı da genellikle İslâm özellikle de İslâm hukuku sahalarındaki araştırmalarında kendilerini bu meyanda kabul ederler³⁴. Bu haliyle de geleneksel oryantalistlerden ayrılırlar ve Postmodernist sayılmasalar bile Post-Orientalist olduklarında şüphe yoktur³⁵. Küreselleşme, pluralizm, eşitlik ve tolerans üzerine yaptığı vurgularla Postmodernizm devrine ait daha yeni nesil bilim adamları grubu türemektedir. Oryantalizm'in İslâmı karşısına alarak gerek medya gerekse kültürel hayattaki etkileri açıkca görülmekle birlikte yeni nesil bilim adamları da yetişmektedir. Edward Said'in tam tersine bu yeni nesil bilim adamları İslâm'ı sempati ile anlamaya hazırdırlar³⁶. Artık günümüzde İslâm üzerine ister Batı isterse Doğu'daki yüksek öğretim kurumlarında verilen konferans, konuşma ve kursların daha gerçekçi, daha sempatik, daha ilmi ve bundan dolayı da I. Dünya savaşı öncesi ve sonrası yapılan çalışmalardan genelde daha kapsamlı ve değerli olduğunu söylemek mümkündür³⁷.

1991, s.8

32 Fluehr-Lobban, Carolyn, *Islamic law and society in the Sudan*, London 1987, s.1

33 Muslehuddin, Mohammad, *Philosophy of Islamic Law and the Orientalists*, Lahore ts., s.XV; Muslehuddin, M., "Why do the Orientalists Distort Islam?", *The Muslim World League Journal*, XII/1, Makkah October 1984, s.14

34 Fluehr-Lobban, s.1

35 Ahmed, Akbar S., *Postmodernism and Islam*, London 1992, s.184

36 Ahmed, *Postmodernism*, s.191

37 Lawson, B. Todd, "Introduction: Charles J. Adams", *Islamic Studies Presented to Charles Adams* (eds. Wael b. Hallaq and Donald P. Little), Leiden 1991, s.3